

Leo Trotskij (1939)

Igen och återigen om SSSR:s natur

Psykoanalys och marxism

Vissa kamrater, eller forna kamrater, som Bruno R., som glömt Fjärde Internationalens gamla diskussioner och beslut, försöker förklara min personliga uppfattning av sovjetstaten psykoanalytiskt. "Eftersom Trotskij deltog i den ryska revolutionen är det svårt för honom att befria sig från idén om arbetarstaten, eftersom han då skulle bli tvungen att förneka hela sin livsgärning," etc. Jag tror nog att den gamle Freud, som var mycket skarpsynt, skulle ha undfånat psykoanalytiker av det slaget några örffilar. Av naturliga skäl skulle jag aldrig själv påta mig det arbetet. Jag kan icke desto mindre försäkra mina kritiker, att subjektivitet och sentimentalitet inte ligger för mig utan för dem.

Moskvas uppförande, som sprängt alla skrankor av uselhet och cynism, frammanar en lätt revolt inom varje proletär revolutionär. Revolt alstrar ett behov av att förkasta. När inte krafter för omedelbar handling finns tillhands, blir otåliga revolutionärer benägna att tillgripa artificiella metoder. Därför uppstår t.ex. den individuella terrorns taktik. Än oftare tar man sin tillflykt till starka uttryck, till förolämpningar och till förbannelser. I det fall som angår oss, är vissa kamrater uppenbarligen benägna att söka kompensation genom "terminologisk" terror. Men även utifrån denna infallsvinkel är en bestämning av byråkratin som klass värdelöst. Om detta bonapartistiska byke är en klass, innebär det att det inte är ett missfall utan ett livskraftigt barn av historien. Om dess plundrande parasitism är "utsugning" i termens vetenskapliga betydelse, innebär det att byråkratin har en historisk framtid som den härskande klass som är oundgänglig för det givna ekonomiska systemet. Hit leder den otåliga revolten när den avskär sig från marxistisk disciplin!

När en känslös mekaniker betraktar en bil i vilken, låt oss säga, gangsters undkommit en polisjakt över dåliga vägar, och finner ramen skev, hjulen ur led och motorn delvis skadad, kan han med all rätt säga: "Det är ingen bil – fan vet vad det är!" En sådan värdering skulle sakna allt tekniskt och vetenskapligt värde, men den skulle uttrycka en legitim reaktion hos mekanikern över dessa gangsters verk. Låt oss emellertid anta, att samma mekaniker måste reparera det objekt han kallade "fan-vet-vad-det-är". I detta fall skulle han till att börja med erkänna att det är en skadad bil han har framför sig. Han kommer att fastställa vilka delar som fortfarande är hela och vilka som måste ersättas för att bestämma sig om hur han ska påbörja arbetet. Den klassmedvetne arbetaren kommer att ha en liknande attityd gentemot SSSR. Han har all rätt att säga att byråkratin har förvandlat arbetarstaten till "fan-vet-vad-det-är". Men när han övergår från denna häftiga reaktion till lösningen av det politiska problemet, tvingas han erkänna att det är en skadad arbetarstat han har framför sig, i vilken ekonomins motor är skadad men fortsätter att gå och fullständigt kan återställas om några delar byts ut. Naturligtvis är det här bara en analogi. Därmed inte sagt att det inte är värt att reflektera över.

"En kontrarevolutionär arbetarstat"

Några utropar: "Om vi fortsätter att erkänna SSSR som arbetarstat, måste vi fastställa en ny kategori: den kontrarevolutionära arbetarstaten." Detta argument försöker lamslå vår fantasi genom att kontrastera en god programmatisk norm mot en bedrövlig, eländig, t.o.m. högst stötande verklighet. Men har vi inte observerat hur sovjetstaten för var dag sedan 1923 spelat en alltmer kontrarevolutionär roll på den internationella arenan? Har vi glömt erfarenheten av den kinesiska revolutionen, av generalstrejken 1926 i England och slutligen den mycket färskare erfarenheten av den spanska revolutionen? Det finns två fullständigt kontrarevolutionära arbetarinternationaler. Dessa kritiker har uppenbarligen glömt denna "kategori".

Fackföreningarna i Frankrike, Storbritannien, Förenta Staterna och andra länder stödde helhjärtat sin bourgeoisie kontrarevolutionära politik. Detta hindrar oss inte från att beteckna dem som fackföreningar, från att stödja deras progressiva åtgärder och från att försvara dem mot bourgeoisin. Varför är det omöjligt att begagna sig av samma metod när det gäller de kontrarevolutionära arbetarstaterna? Till syvende och sist är en arbetarstat en fackförening som erövrat makten. Skillnaden i inställning i dessa båda fall kan förklaras av det enkla faktum att fackföreningarna har en lång historia och vi har vant oss att betrakta dem som realiteter och inte enbart som ”kategorier” i vårt program. Men när det gäller arbetarstaten har det ådagalagts en oförmåga att lära sig att närma sig den som ett verkligt historiskt faktum, vilket inte underordnat sig självt vårt program.

”Imperialism?”

Kan Kremls nuvarande expansion betecknas som imperialism? Först av allt måste vi fastställa det sociala innehåll som ryms i denna term. Historien känner den romerska statens ”imperialism” baserad på slavarbete, de feodala jordägarnas imperialism, handels- och industrikapitalets imperialism, tsarmonarkins imperialism, etc. Drivkraften bakom moskva-byråkratin är otvivelaktigt dess strävan efter makt, prestige och statsintäkter. Detta är ”imperialismens” ingrediens i ordets vidaste bemärkelse, och den var i gångna tider en egenskap hos alla monarkier, oligarkier, härskande kaster, medeltida stånd och klasser. Men i den samtida litteraturen, åtminstone den marxistiska, förstås imperialismen som *finanskapitalets expansionistiska politik*, vilken har ett mycket skarpt definierat innehåll. Att begagna sig av termen ”imperialism” för Kremls utrikespolitik – utan att sprida ett förklarande ljus över exakt vad detta innebär – betyder helt enkelt att man identifierar den bonapartistiska byråkratin politik med monopolkapitalets politik på den grunden att både den ena och den andra använder militärmakt för expansion. En sådan identifikation, som bara förmår att sprida förvirring, passar mycket bättre småborgerliga demokrater än marxister.

Fortsättning av tsarimperialismens politik

Kreml deltar i en ny delning av Polen. Kreml lägger vantarna på de baltiska staterna. Kreml orienterar sig mot Balkan, Persien och Afganistan; m.a.o. fortsätter Kreml tsarimperialismens politik. Har vi inte i det här fallet rätt att benämna själva Kremls politik imperialistisk? Det historisk-geografiska argumentet övertygar inte mer än något av de andra. Den proletära revolutionen, som ägde rum på det tsaristiska imperiets territorium, försökte från allra första början erövra och hade för en tid erövrat de baltiska länderna; försökte tränga in i Rumänien och Persien och ledde en gång sina arméer till Warszawa (1920). Gränserna för den revolutionära expansionen var desamma som för tsarismen, eftersom revolution inte förändrar geografiska förhållanden. Det är anledningen till att bolsjevikerna redan vid den tiden talade om bolsjevikimperialism som ett övertagande av tsardiplomatins traditioner. Den småborgerliga demokratin tar villigt sin tillflykt till detta argument än idag. Jag upprepar: vi har ingen anledning att ta efter dem i det här fallet.

I imperialismens tjänst?

Dock, bortsett från det sätt på vilket man värderar själva SSSR:s expansionistiska politik, kvarstår så frågan om den hjälp Moskva ger Berlins imperialistiska politik. Här är det först av allt nödvändigt att slå fast, att under vissa betingelser – upp till en viss grad och i en viss form – skulle stödet av den eller den imperialismen vara oundviklig även för en fullkomligt frisk arbetarstat – på grund av omöjligheten att bryta sig ur de fjättrar världsimperialismens relationer utgör. Brest-Litovskfreden förstärkte utan minsta tvivel temporärt den tyska imperialismen mot Frankrike och England. En isolerad arbetarstat kan inte undgå att manövrera sig fram mellan de fientliga imperialistiska lägren. Att manövrera innebär att

temporärt stödja det ena av dem mot det andra. Att veta exakt vilket av de två lägren som det är mer fördelaktigt eller mindre farligt att stödja vid ett visst ögonblick är inte en principiell fråga utan en fråga om praktiska kalkyler och förutseende. Den oundvikliga nackdel som blir konsekvensen av detta tvungna stöd av den borgerliga staten mot en annan uppvägs mer än väl av det faktum att den isolerade arbetarstaten därmed ges möjligheten att förlänga sin existens.

Men det finns manövrerade och manövrerande. Vid Brest-Litovsk offrade sovjetregeringen Ukrainas nationella självständighet för att rädda arbetarstaten. Ingen kunde tala om förräderi mot Ukraina, eftersom alla klassmedvetna arbetare fattade att detta offer var framvingat. Med Polen är det fullständigt annorlunda. Kreml har aldrig och någonstans framställt frågan som om den *tvingats* offra Polen. Tvärtom skryter den cyniskt med sin kombinationsförmåga som med rätta skymfar de mest elementära demokratiska känslorna hos de förtryckta klasserna och folken världen kring och därmed till ytterlighet försvagar Sovjetunionens internationella situation. De ekonomiska förändringarna i de ockuperade provinserna kompenserar inte detta med ens en tiondel!

Hela Kremels utrikespolitik i allmänhet grundas på en skurkaktig försköning av den "vänskapliga" imperialismen och leder därmed till att de grundläggande intressena hos världens arbetarrörelse offras för sekundära och obeständiga fördelar. Efter att i fem år ha duperat arbetarna med paroller om "försvar av demokratierna" sysselsätter sig nu Moskva med att skyla över Hitlers skövlingspolitik. Detta förändrar fortfarande i sig inte SSSR till en imperialistisk stat. Men Stalin och hans Komintern är nu tveklöst imperialismens mest värdefulla agent.

Om vi exakt vill definiera Kremels utrikespolitik, måste vi säga att det är en politik av *den bonapartistiska byråkratin i en degenererad arbetarstat inringad av imperialismen*. Denna definition är inte lika kortfattad eller klangfull som "imperialistisk politik", men i gengäld desto exaktare.

"Det mindre onda"

Röda Arméns ockupation av östra Polen är förvisso ett "mindre ont" än om nazitruupper ockuperat samma område. Men detta mindre onda uppnåddes därför att Hitler var förvissad om att utföra ett större ont. Om någon tänder, eller hjälper till att tända eld på ett hus och därefter räddar fem av husets tio inneboende i syfte att förvandla dem till sina halvslavar, så är detta förvisso ett mindre ont än att ha bränt upp alla tio. Men det är tveksamt om denne pyroman förtjänar en medalj för räddningen. Om han icke desto mindre hade fått en medalj, skulle han ögonblicket efteråt ha skjutits i likhet med hjälten i en av Victor Hugo's romaner.

"Väpnade missionärer"

Robespierre sade en gång att folk inte gillar missionärer med bajonetter. Med detta ville han ha sagt att det är omöjligt att påtvinga andra människor revolutionära idéer och inrättningar genom militärt våld. Denna riktiga tanke innebär naturligtvis inte att det skulle vara otillåtet med militärt ingripande i andra länder för att samarbeta i en revolution. Men ett dylikt ingripande, såsom en del av en revolutionär internationell politik, måste förstås av det internationella proletariet och måste svara mot de arbetande massornas önsknings i det land, vars territorium de revolutionära trupperna beträder. Teorin om socialismen i ett land förmår naturligtvis inte att skapa denna aktiva internationella solidaritet, vilken är den enda som kan förbereda och rättfärdiga väpnat ingripande. Kreml ställer och löser frågan om militärt ingripande, liksom alla andra politiska frågor, helt oberoende av den internationella arbetarklassens meningar och känslor. På grund av detta komprometterar Kremels senaste diploma-

tiska ”framgångar” SSSR oerhört och skapar en extrem förvirring inom världsproletariatets led.

Uppror på två fronter

Men om nu frågan tar den formen – säger några kamrater – är det då rätt att tala om försvaret av SSSR och de ockuperade provinserna? Vore det inte riktigare att uppmana arbetarna och bönderna i det forna Polens båda delar att resa sig mot såväl Hitler som Stalin? Det är naturligtvis mycket lockande. Om revolutionen skulle välla fram samtidigt i Tyskland och SSSR, inbegripet de nyligen ockuperade provinserna, skulle detta lösa många problem i en handvändning. Men vi kan inte bara grunda vår politik på den gynnsammaste och mest lyckliga kombinationen av omständigheter. Frågan gäller därför: Vad bör göras om Hitler, innan revolutionen krossar honom, anfaller Ukraina innan revolutionen krossat Stalin? Kommer Fjärde Internationalens partisaner att i detta fall kämpa mot Hitlers trupper på samma sätt som de gjorde i Spanien mot Franco i de republikanska truppers led? Vi är fullständigt och helhjärtat för ett självständigt (från Hitler såväl som Stalin) Sovjetukraina. Men vad bör göras om Hitler, innan denna självständighet uppnåtts, försöker inta Ukraina, vilket befinner sig under den stalinistiska byråkratins herravälde? Fjärde Internationalen svarar: Mot Hitler försvarar vi det Ukraina som Stalin förslavat.

”Villkorslöst försvar av SSSR”

Vad innebär ”villkorslöst” försvar av SSSR? Det innebär att vi inte ställer några villkor på byråkratin. Det innebär att vi oberoende av motivet och orsakerna till kriget försvarar SSSR:s sociala grundval, om den imperialistiska faran hotar.

Några kamrater säger: ”Och om den Röda Armén i morgon invaderar Indien och börjar slå ned en revolutionär rörelse där, ska vi i så fall stödja den?” Det är inte alls konsekvent att ställa en fråga på det viset. Det är framförallt inte klart varför Indien blandas in. Är det inte enklare att fråga: Om Röda Armén blir ett hot mot arbetarstrejker eller bondeprotester mot byråkratin i SSSR, ska vi då stödja den eller ej? Utrikespolitiken är inrikespolitikens fortsättning. Vi har aldrig lovat att stödja *alla* aktioner av Röda Armén, vilken är ett instrument i händerna på den bonapartiska byråkratin. Vi har bara lovat att försvara SSSR som arbetarstat och enbart de företeelser i den som tillhör en arbetarstat.

En förslagen sofist kan säga: Om Röda Armén, oberoende av karaktären av det ”arbete” den utfört, besegras av de upproriska massorna i Indien, så kommer detta att försvaga SSSR. Till detta svarar vi: Krossandet av en revolutionär rörelse i Indien, med den Röda Arméns hjälp, skulle innebära en ojämförbart större fara för den sociala grundvalen i SSSR än ett tillfälligt nederlag för Röda Arméns kontrarevolutionära truppstyrkor i Indien. I samtliga fall kommer Fjärde internationalen att kunna urskilja var och när Röda Armén enbart handlar som ett instrument för den bonapartiska reaktionen och när den försvarar den sociala grundvalen i SSSR.

En fackförening, som styrs av reaktionära bedragare, organiserar en strejk mot negerarbetares inträde i en viss bransch inom industrin. Ska vi ge vårt stöd åt en sådan skamlig strejk? Naturligtvis inte. Men låt oss föreställa oss att pamparna, genom att utnyttja den givna strejken, gör ett försök att krossa fackföreningen och i allmänhet omöjliggöra arbetarnas organiserade självförsvar. I så fall skulle vi försvara fackföreningen som en självklarhet trots dess reaktionära ledarskap. Varför kan inte samma politik tillämpas på SSSR?

Den grundläggande regeln

Fjärde Internationalen har eftertryckligt fastslagit att i alla imperialistiska länder, oberoende av om de är allierade med SSSR eller befinner sig i dess fiendeläger, måste de proletära partierna under kriget utveckla klasskampen med målsättningen att gripa makten. På samma gång får inte proletariatet i de imperialistiska länderna förlora försvaret av SSSR (eller de koloniala revolutionerna) ur sikte och det måste, när det är absolut nödvändigt, tillgripa de mest beslutsamma handlingar, t.ex. strejker, sabotageaktioner etc. Maktgrupperingarna har radikalt förändrats sedan Fjärde Internationalen formulerade denna regel. Men regeln i sig behåller hela sin giltighet. Om England och Frankrike i morgon hotar Leningrad eller Moskva, borde de engelska och franska arbetarna vidta de mest beslutsamma åtgärder för att hindra sändandet av soldater och militära förnödenheter. Om Hitler genom situationens logik ser sig själv tvingad att sända Stalin militära förnödenheter, skulle de tyska arbetarna tvärtom inte ha någon anledning att i detta konkreta fall tillgripa strejker och sabotage. Ingen, hoppas jag, kommer att föreslå någon annan lösning.

"Revision av marxismen"?

Några kamrater var tydligen överraskade av att jag i min artikel ("SSSR i krig") talade om systemet "byråkratisk kollektivism" som en teoretisk möjlighet. De upptäckte t.o.m. en fullständig revision av marxismen i detta. Detta är ett uppenbart missförstånd. Den marxistiska uppfattningen av historisk nödvändighet har ingenting gemensamt med fatalism. Socialismen förverkligas inte "av sig självt", utan som en kamp mellan levande krafter, klasser och deras partier. Proletariatets avgörande fördel i denna kamp består i det faktum att det representerar historiskt framåtskridande, medan bourgeoisin förkroppsligar reaktion och nedgång. Just häri ligger källan till vår segerförvisning. Men vi har all rätt att fråga oss själva: Hur kommer samhället att gestaltas om reaktionens krafter vinner?

Marxister har formulerat alternativet ett oräkneligt antal gånger: antingen socialism eller återgång till barbari. Efter den italienska "erfarenheten" upprepade vi vid tusentals tillfällen: antingen kommunism eller fascism. Den verkliga övergången till socialism kan inte undgå att tyckas vara ojämeförlikt mer komplicerad, mer heterogen, mer fylld av motsättningar än som förutspåddes i det allmänna historiska schemat. Marx talade om proletariatets diktatur och dennas framtida bortdöende men sade ingenting om byråkratisk degeneration av diktaturen. Vi har för första gången genom erfarenhet kunnat observera och analysera en sådan degeneration. Är detta revision av marxismen?

Händelsernas gång har lyckats visa att den socialistiska revolutionens försening frambringat det otvivelaktiga fenomenet barbari – kronisk arbetslöshet, utarmning av småbourgeoisin, fascism, slutligen utrotningskrig som inga nya vägar öppnar. Vilka sociala och politiska former kan det nya "barbariet" anta, om vi medger att mänskligheten teoretiskt sett inte kommer att förmås höja sig självt till socialismen? Vi har större möjligheter än Marx att uttrycka oss konkret i detta ämne. Fascism å ena sidan, degeneration av sovjetstaten å den andra skisserar neobarbariets sociala och politiska former. Ett alternativ av detta slag – socialism eller totalitärt slaveri – har inte bara teoretiskt intresse, utan också en enorm betydelse i agitation, därför att i dess ljus framträder nödvändigheten av den socialistiska revolutionen som allra åskådligast.

Om vi skall tala om en revision av Marx, så är det i verkligheten en revision av de kamrater som projekterar en ny typ av stat, "icke-borgerlig" och "icke-arbetar-". Eftersom det alternativ jag utvecklat leder dem att föra sina egna tankar till sitt logiska slut, anklagar några av dessa kritiker mig, skrämde av slutsatserna av sin egen teori ... för att revidera marxismen. Jag föredrar att tro att det helt enkelt är fråga om ett skämt i all vänskap.

Rätten till revolutionär optimism

Jag strävade i min artikel ”SSSR i krig” att visa att perspektivet om ett icke-arbetar- och icke-borgerligt utsugarsamhälle, eller ”byråkratisk kollektivism”, är perspektivet om det internationella proletariats fullständiga nederlag och förfall, den allra mest genomgripande historiska pessimismens perspektiv. Det är inte onödigt att undersöka detta bland våra klassfiender.

I den välkända tidningen *Paris-Soir's* veckobilaga från den 31 augusti 1939 redogörs för en ytterst lärorik konversation från den 25 augusti mellan den franske ambassadören Coulondre och Hitler, vid tiden för deras sista intervju. (Källan till informationen är utan tvivel Coulondre själv.) Hitler fräser och yvs över den pakt han slutit med Stalin (”en realistisk pakt”) och ”beklagat” att tyskt och franskt blod kommer att spillas.

”Men”, invänder Coulondre, ”Stalin spelar ett högt dubbelspel. Den verkliga segraren (om det blir krig) kommer att bli Trotskij. Har ni tänkt på det?”

”Jag vet,” – svarar Führern, ”men varför gav Frankrike och Storbritannien fullständig handlingsfrihet åt Polen?”, etc.

Dessa herrar föredrar att sätta en personlig etikett på revolutionens spöke. Men detta är naturligtvis inte det väsentliga i denna dramatiska konversation just i det ögonblick när diplomatiska förhållanden var stadda i upplösning. Med påståendet ”Krig kommer ofrånkomligen att framkalla revolution”, skrämmar representanten för imperialistdemokratien, som själv är ytterst skräckslagen, sin motståndare.

”Jag vet”, svarar Hitler, som gällde det en fråga som avgjorts för länge sedan. ”Jag vet”. En förbluffande dialog!

Både Hitler och Coulondre representerar det barbari som rycker fram över Europa. På samma gång tvivlar ingen av dem på att deras barbari kommer att övervinnas av en socialistisk revolution. Så förhåller det sig nu med medvetandet hos de härskande klasserna i världens alla kapitalistländer. Deras fullständiga demoralisering är ett av de viktigaste elementen i klassernas styrkeförhållanden. Proletariatet har ett ungt och ännu svagt revolutionärt ledarskap. Men bourgeoisins ledarskap ruttnar på fot. Redan vid själva inledningen till det krig de inte kan förhindra, är dessa herrar i förväg övertygande om sin regims kollaps. Enbart detta faktum måste för oss vara källan till en oövervinnerlig revolutionär optimism!

18 oktober 1939

Först publicerad på svenska i samlingsverket *Till marxismens försvar*, Coeckeberghs/Röda Rummet, 1972